

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри культурології
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктора філософських наук, доцента **МАЙДАНЮК Ірини Зіновіївни**
на дисертацію **ШЕХОВЦОВОЇ-БУРЯНОВОЇ Вікторії Анатоліївни**
на тему: «**Українська ідентичність у контексті соціокультурних трансформацій**»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 «Філософія»
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

Актуальність теми дослідження. Тема ідентичності суспільства є надзвичайно важливою для формування приналежності громадянина до держави, адже держава тримається не лише на інститутах (зокрема й примусу), а й має чітку ідеологічну основу. Якщо громадяни, розуміють свою роль та вплив на майбутнє країни, розуміють, що вони не лише є його частиною, а й основною рушійною силою, якщо вони готові робити щось, а не просто смиренно приймати всі обставини, то в такому випадку можна говорити про те, що цей суб'єкт державності має перспективи розвитку.

Питання національної ідентичності завжди дуже гостро стояло для українського народу. З початком повномасштабного вторгнення це стало як ніколи помітно. Авторка обґрунтовано стверджує, що російсько-українська війна стала потужним каталізатором не лише політичних, але й глибоких соціокультурних змін, зокрема у сфері формування української ідентичності. Такі зміни потребують ретельного вивчення та філософського осмислення. Неодноразово наголошували, що хоч Україна об'єктивно поступалася агресору у всіх технологічних аспектах, проте люди зробили неймовірне. Люди, які ідентифікували себе українцями, боролися, борються й будуть боротися за свободу та безпеку своєї країни.

Враховуючи сказане вище, результати дослідження насправді можуть стати основою для формування стратегій, спрямованих на збереження та зміцнення української ідентичності в умовах сучасних викликів та змін.

Дисертація виконана у рамках завдань перспективного плану розвитку наукового напряму «Гуманітарні науки та мистецтво» Національного університету біоресурсів і природокористування України, «Українська ідентичність в умовах глобальних міграційних процесів» (номер державної реєстрації 0121U113572); фундаментального дослідження «Міжкультурна комунікація в соціальних практиках як фактор формування цивілізаційної ідентичності громадян України в повоєнний період» (номер державної реєстрації 0124U001461).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Оскільки сьогодні комплексного філософського аналізу складного феномену української ідентичності у контексті сучасних соціокультурних трансформацій не існує, дисертація має високий рівень новизни, положення

якої підтверджуються глибоким аналізом літературних джерел українських та зарубіжних авторів, проведеним на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди експериментальним дослідженням і сформованими пропозиціями для територіальних громад щодо стратегій відновлення регіональної ідентичності українців після звільнення тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Висновки відповідають завданням дослідження, рекомендації щодо локалізованих заходів для відновлення української ідентичності враховують особливості деокупованих територій, їх вибір обґрунтований їхньою ключовою роллю у процесі реінтеграції територій, забезпеченні національної єдності та сприянні стійкості української ідентичності.

Аналіз структури і змісту дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Структура дослідження відповідає поставленій меті та завданням, чітко визначеним об'єкту і предмету дослідження.

Вступ обґрунтовує актуальність теми, формулює мету та завдання, визначає об'єкт, предмет і методи дослідження, здійснює аналіз наукових джерел із тематики дисертації, обґрунтовує обрані методи дослідження, показує наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, подає інформацію про апробацію результатів роботи.

У **першому розділі** виокремлено та розглянуто широкий спектр детермінант, які колективно впливають на формування української ідентичності (соціокультурне середовище, комунікативні практики, індивідуально-психологічні особливості), що дозволило здійснити ґрунтовний аналіз процесів ідентифікації та їхньої ролі у сучасних суспільних реаліях. Визначальним стало теоретичне осмислення поняття ідентичності в історико-філософській ретроспективі. Аналіз теоретичних основ ідентичності з підрозділу 1.1 дав основу для розуміння основних чинників і механізмів, які впливають на формування ідентичності (підрозділ 1.2). Інформація про етапи формування поняття ідентичності створила контекст для аналізу впливу історичних подій на формування колективної пам'яті та національної ідентичності, що розглядається у підрозділі 1.3.

Другий розділ досліджує формування та трансформацію української ідентичності в умовах сучасних соціокультурних змін. Особливу увагу приділено компаративному аналізу регіональної ідентичності у різних регіонах, що дозволяє виявити специфіку відмінностей в культурних орієнтирах і соціальних цінностях цих регіонів. Аналіз макрорегіонів здійснювався на основі сучасного підходу, запропонованого А. Ткачуком, який виділив три макрорегіони України – «Фронтір», «Опора» та «Тил». Проаналізовано основні механізми та чинники (історичні, культурні, економічні, соціальні та географічні), що впливають

на формування як української, так і регіональної ідентичностей, викладені результати опитування здобувачів вищої освіти України щодо їхньої регіональної ідентичності, висвітлено історичні паралелі формування української та європейської ідентичностей через спільні історичні травми, політичні, соціальні та культурні події.

У *третьому розділі* здійснено системний аналіз викликів та загроз, які детермінують процеси трансформації та збереження української ідентичності, подано результати опитування щодо ідентичності здобувачів вищої освіти Національного університету біоресурсів і природокористування України і проаналізовано динаміку її змін серед студентської громади в умовах російсько-української війни з 2021 р. по 2024 р., сформовано пропозиції для територіальних громад щодо стратегій відновлення регіональної ідентичності українців після звільнення тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

У *загальних висновках* авторка чітко і цілісно формулює свою позицію відносно поставлених завдань.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Наукові результати дослідження можуть бути використані для розроблення ефективних стратегій і програм з підтримки української ідентичності на різних рівнях, включаючи рекомендації для територіальних громад щодо відновлення української ідентичності на деокупованих територіях України.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 43 наукових працях, з яких 6 статей у наукових виданнях, включених до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України, стаття у науковому виданні іншої держави, 2 статті в інших наукових виданнях, 34 тези наукових доповідей. Вказані публікації повністю відображають основні наукові положення та досягнення проведеного дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. Підрозділ 1.1 «Теоретичне осмислення поняття «ідентичність» в історико-філософській ретроспективі» доцільно було б збагатити використанням праць українських дослідників, як це зроблено у підрозділах 1.2 та 1.3, а оскільки дисертація досліджує

українську ідентичність у сучасних умовах, цінною стала б праця Сініша Куко, доктора філософії з порівняльної політології та міжнародних відносин, місто Спліт (Хорватія) «Російський чинник української ідентичності».

2. Варто було б деталізувати положення новизни про те, що дістало подальшого розвитку поняття «українська ідентичність» (порівняно з яким поняттям, порівняно з якими аспектами поняття чи порівняно з визначенням якого автора).

3. Потребує уточнення теза про те, чому для розроблення стратегій територіальних громад щодо відновлення української ідентичності в умовах постокупаційного періоду обрано лише Донецьку та Луганську області.

4. Наявні помилки технічного характеру (зайві лапки чи кома, «мікрокомпонен» замість «мікрокомпонент»), подекуди є лексичні помилки («укріплення» замість «зміцнення») тощо.

Проте висловлені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер, не применшують наукову новизну та практичну значущість результатів дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертаційне дослідження виконане на високому науковому рівні і є закінченим науковим дослідженням. Зміст роботи відображає основні положення дисертації, загальні висновки відповідають поставленим завданням. Результати роботи надзвичайно повно викладені в опублікованих здобувачкою наукових публікаціях, впроваджено на науково-практичних семінарах, отже, мають практичне значення. Дисертаційне дослідження не містить порушень норм академічної доброчесності.

Отже, дисертація на тему: «Українська ідентичність у контексті соціокультурних трансформацій» повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Шеховцова-Бурянова Вікторія Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Рецензент завідувач кафедри культурології Національного університету біоресурсів і природокористування України доктор філософських наук, доцент Ірина МАЙДАНЮК